A PAGE OF DOBROGEA HISTORY. THE MEMOIRS OF MAYOR GEORGE P. GHEORGHIU

Claudiu Cotan
Assoc. Prof., PhD., „Ovidius" din Constanţa

Abstract: Acquiring Dobrogea following the Treaty of Berlin in 1878, was not only recognizing the independence of the Romanian state, but also the role that it had already drawn in South-East Europe. Caring for the new territory made to increase the number of Romanians settled here permanently. Facilities offered by the Romanian authorities have determined some of the Balkan Romanians to settle permanently in Romania. Faithful people with strong Christian morals, Vlachs settled in Dobrogea confidently and after the year 1914 in the Quadrilateral, where they enjoyed some special rights.The romanian state continued after the First World War to deal with the fate of romanians spread over the states south of the Danube. Unfortunately, with all Romanian political agreements concluded with these countries, the assimilation policy that they took did not end. Without rights and without being able to keep their language and faith in church and school, many aromanians passed north of the Danube or spread through Europe. And today we find a minority in the southern Danube that fights to keep their identity in the face of political authorities wich do not recognize their existence.

Keywords: Dobrogea, the Romanian State, the Southern Danube, minority,language

Războiul ruso-româno-turc din anii 1877-1878 a schimbat situaţia politică din sud-estul Europei, unde popoarele luptau pentru independenţă şi înlăturarea controlului exercitat de Imperiul otoman. Din timpul acestui război, o mare parte din populaţia turcă a părăsit Dobrogea, ajunsă teatru al confruntărilor militare. După Congresul de la Berlin, România a dobândit Dobrogea, iar Consiliul de Miniştri de la Bucureşti a stabilit o comisie pentru preluarea administraţiei în noul teritoriu[1]. Dobrogea a devenit astfel subiectul unor dispute politice româno-bulgare[2]. În dorinţa instaurării unui climat de pace şi armonie, autorităţile româneşti au oferit minorităţilor locale drepturile necesare pentru a-şi păstrara identitatea, tradiţiile culturale şi religia.

După unirea Dobrogei cu România, mitropolitul primat Calinic Miclescu a cerut binecuvântarea patriarhului ecumenic Ioachim al III-lea pentru unirea canonică a populaţiei ortodoxe din acest teritoriu cu Mitropolia Ungrovlahiei. Într-o scrisoare din mai 1880, mitropolitul Calinic mulţumea patriarhului pentru recunoaşterea jurisdicţiei Bisericii Ortodoxe Române asupra Dobrogei, precizând că bulgarii dobrogeni deveneau credincioşi ai Mitropoliei de la Bucureşti[3]. Situaţia în care se găseau bisericile ortodoxe din Dobrogea impunea ajutorul statului roman[4]. Chiar autorităţile administrative româneşti se interesau de problemele clerului dobrogean.

Războaiele balcanice au adus schibări politice, sociale şi economice importante[5]. Tratatul de pace de la Bucureşti din 1913 a hotărât ca Bulgaria să cedeze României un teritoriu de aproximativ 7.700 de km^2 cu o populaţie estimată de statisticile bulgare din anul 1913 la 282.207 de locuitori.

[1] Nicolae Ciachir, „Contribuţii la istoria Dobrogei", extras din *Revista Arhivelor*, anul V, nr. 1, 1962, Bucureşti, p.171.
[2] Jeko Popov, „Le problème de Dobrudza dans les rapports politiques entre la Bulgarie et la Roumanie (1879-1902)", în *Bulgarian Historical Review*, nr. 4, Sofia, 1994, p. 33.
[3] Gheorghe Vasilescu, „Mitropolitul primat Calinic Miclescu şi recunoaşterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române", în *Autocefalia libertate şi demnitate*, Edit. Basilica a Patriarhiei Române, Bucureşti, 2010, p. 338.
[4] G. Ilinoiu, "Cultele din Dobrogea", în *Dobrogea. Cincizeci de ani de viaţă românească, 1878-1928*, Edit. Cultura Naţională, Bucureşti, 1928, pp. 612-630.
[5] George Ungureanu, *Problema Cadrilaterului în contextul relaţiilor româno-bulgare (1919-1940)*, teză de doctorat, Bucureşti, 2008, p. 43.

Cadrilaterul a intrat în componenţa României, iar organizarea noii provincii s-a făcut după modelul administrativ din Dobrogea Veche. Autorităţile româneşti s-au lovit curând de o serie de dificultăţi în ceea ce priveşte controlul noului teritoriu în care populaţia bulgară ostilă era numeroasă. Legislaţia românească adoptată în 1915 a oferit o nouă organizare teritorială regiunii care conferea largi atribuţii prefecţilor, inclusiv dreptul de a numi primarii comunelor. Opoziţia bulgarilor faţă de administraţia românească s-a concretizat prin organizarea unor societăţi culturale, care sub masca apărării drepturilor bulgarilor, au introdus un adevărat terorism în regiune[6]. În timpul Primului Război Mondial trupele germane-bulgare au ocupat Dobrogea și au impus o administrație dură[7]. În urma victoriei Antantei, România a redobândit Dobrogea şi a păstrat Cadrilaterul până în 1940.

Memoriile primarului George P. Gheorghiu

„În anul 1878, după Războiul Neatârnării şi curând după anexarea Dobrogei, tatăl meu Petru Gheorghiu şi cu fraţii lui Lazăr şi Tache au plecat din Macedonia, comuna Târnova de lângă Bitolia (Monastir), aflată pe atunci sub dominaţie turcă, din cauza persecuţiilor turceşti după spusele lor. Doreau să se stabilescă în patria mumă, cu atât mai mult cu cât se hotărâse de către statul român să colonizeze Dobrogea cu români.

Astfel, tatăl meu şi cu fraţii lui Lazăr şi Tache au venit în ţară şi s-au stabilit provizoriu în oraşul Constanţa, pe atunci denumită „Kiustenge” denumire ce a dăinuit până în anul 1884, când apare sub numele românesc de Constanţa. Oraşul număra pe atunci circa 10.000 de locuitori compuşi din turci, tătari, greci, bulgari, armeni şi câteva familii de evrei spanioli, ca fraţii Ierosalmi, comercianţi fruntaşi şi care purtau încă fesul turcesc pe la anul 1890 când am venit eu în Dobrogea. Mai era şi marele exportator Bohor Seni care era în asociaţie cu marele exportator grec Logaride, şi alţii.

În anul stabilirei mele în Constanţa, prefectul judeţului, primul numit după anexarea Dobrogei a fost Remus Opreanu. Acesta a făcut o chemare către toţi românii aflaţi pe atunci în Constanţa şi s-au prezentat un număr de şapte români, căci în primul moment atâţi au descălecat de bună voie fără a fi intervenit statul. Acei şapte români erau tatăl meu cu cei doi fraţi ai lui Lazăr şi Tache, încă doi macedoneni Gheorghe Ţârlea şi Mihale Pelicudai, ambii din comuna Nevesta din Macedonia şi doi mocani refugiaţi din Basarabia cu oile împrejurul Constanţei, unul din ei paremi-se că era Nicolae Barzan, mai târziu împroprietărit şi stabilit la Pazarlia (azi Târguşorul), bun prieten cu tatăl meu.

Tatăl meu şi fraţii lui până la împroprietăririle din anul 1883-1884 s-au ocupat cu construcţiea de drumuri şi clădiri.... Făcându-se împroprietărirea în anul 1883, tatăl meu cu fraţii lui au fost împroprietăriţi în satul Canara cu mai multe loturi, totalizând 90 de hectare de teren arabil. Tatăl meu, Petru Gheorghiu a primit un lot mare de 30 hectare, iar Lazăr, Tache, Santa, Maria, Anastasia, mama mea şi eu, George cu câte 10 hectare (lot mic), cu preţul de 90 de lei un hectar, plătibil în 30 rate, adică 30 de ani a câte 3 lei rata pe an de hectar sau 30 lei lotul de 10 hectare pe an. Totuşi, deşi preţul era minim, adică aşa de mic, au fost mulţi care n-au putut plăti ratele după lege, faţă de care se obligaseră. Cine nu plătea două rate consecutive i se lua pământul, aşa că mulţi au fost deposedaţi şi mai cu seamă tătarii, care nu prea cunoşteau legea şi asta numai din cauza unor perceptori de rea credinţă....

După stabilirea în satul Canara, unde acum aveam proprietăţi, tatăl meu a fost primul român ce s-a stabilit cu fraţii lui Lazăr şi Tache în acest sat şi a fost numit primar în anul 1883 şi a continuat să funcţioneze în această calitate mai mulţi ani, în mai multe rânduri. În anii 1884-1886 s-au făcut colonizări în masă a românilor din judeţele Brăila şi Râmnicu Sărat în satul Canara. La sosirea lor pe aceste meleaguri drumurile erau de pământ, şosea nefiind nicăieri. Prima şosea naţională Constanţa-Tulcea s-a lucrat în anii 1882 şi s-a terminat în 1885.

[6] George Ungureanu, *Problema Cadrilaterului în contextul relaţiilor româno-bulgare (1919-1940),* p. 47.
[7] Nicolin Ursu, „Divergenţele germano-bulgare în chestiunea regimului de ocupaţie în Dobrogea (1916-1918)”, în *Anuarul Muzeului Marinei Militare*, Constanţa 2003, pp. 396-401.

Din amintirile mele, comuna se numea Palas şi se compunea din satele Canara, Anadolchioi, Palas şi cătunul Horoslar (azi satul Cocoş). Reşedinţa comunei până în anul 1884 a fost la Anadolchioi. În urma unui incendiu care a distrus localul primăriei cu toată arhiva reşedinţa s-a mutat în Canara, în urma stăruinţei tatălui meu care era primar. În acest sat s-a construit un local de primărie care este şi astăzi, deşi reşedinţa se mutase în Canara, comuna a continuat să-şi păstreze veche denumire de Palas. Cu prilejul mutării reşedinţei la Canara, tatăl meu care era primar a avut mult de furcă cu locuitorii din satele Anadolchioi şi Palas care se opuneau şi susţineau ca reşedinţa să rămână la Anadolchioi sau la Palas pentru că se afla în centrul comunei.... Tatăl meu a fost susţinut şi ajutat de către marele bărbat de stat de atunci, Mihail Kogălniceanu, care avea pe atunci moşia de la Ceşmea de lângă Anadolchioi.... De câte ori venea Kogălniceanu la Constanţa trăgea la marele Hotel Carol care de abia se construise, îl chema pe tata la dânsul ca să stea de vorbă şi să vorbească de ale moşiei pe terasa dinspre mare, unde luau cafeaua şi făcea mare haz de tata, că îi vorbea mai mult în dialectul macedo-român şi unde nu se înţelegeau o rupeau pe greceşte. Spunea tata că Kogălniceanu vorbea limba greacă la perfecţie, ba chiar şi pe elina antică.

Mai spunea tata că Kogălniceanu îl simpatiza pe marele proprietar şi fruntaş Ali Cadăr, tatăl colonelului Izet Ali Cadăr şi că de câte ori se ducea Ali Cadăr la el, trebuia să meargă şi tata care făcea pe tălmaciul. Odată cu cafeau îi aducea turcului Ali şi narghileaua şi după cât am auzit de la unii tătari apropiaţi de Ali Cadăr, că Ali cam cu atât s-a ales de la conu Mihalache, cu cafeaua şi narghileaua oferită cu atâta dărnicie la cel mai mare hotel din Dobrogea de pe atunci, pentru o bună fâşie din moşia sa vândută boierului moldovean, care deşi era un mare om de stat avea însă ca orişice muritor scăderile lui, fiind un mare afemeiat, plăcându-i moravurile turceşti.

Am tot auzit pe timpuri, de la mai mulţi înalţi funcţionari din Constanţa, o anecdotă. Pe când venea des prin Constanţa, i s-a prezentat la hotel o doamnă bine, ca să-i solicite postul de notar la o comună importantă, pare-mi-se chiar la Anadolchioi şi care post l-a aprobat cu multă plăcere şi ceva mai mult că i-a oferit doamnei ispititoare şi inelul său, care se prezentase ca soţie sau sora solicitatorului postului de notar şi care nu era decât o renumită cocotă, prietena notarului, şi care în schimbul postului şi a inelului căpătat i-a dăruit boierului amator de moşii şi o ... moşie, ca amintire de la tânăra şi frumoasa presupusă soţie sau sora notarului şi cu ocazia unei inspecţii sau în interes de serviciu s-a dus la primărie, pe a cărei rază se afla şi conacul boierului Kogălniceanu, l-a văzut pe notar purtând pe degetul său inelul oferit doamnei şi atunci, înţelegând lucrurile, l-a felicitat pe notar, spunându-i că tu te-ai ales cu postul de notar şi inelul, iar eu cu o ... moşie.

În anul 1893 a început exploatarea carierelor de piatră din satul Canara care a servit la construcţia portului Constanţa, după iniţiativa regelui Carol I. Construcţia portului a fost încredinţată şi începută de o mare firmă franceză „Compania Hallier" cum o numeau ei, până în anul de mare secetă din ţară 1899, când această societate a fost îndepărtată, fiind urmată de un mare proces care s-a judecat la Bucureşti de un Tribunal de arbitri străini, în limba franceză. Din partea firmei a fost avocat marele bărbat de stat francez R. Poincare, fost preşedint al Republicii Franceze, iar din partea ţării noastre au pledat cei mai de seamă avocaţi ai ţării, tot în limba franceză, şi au câştigat procesul în favoarea ţării noastre. Lucrarea a fost luată pentru continuarea lucrărilor de către Ministerul Lucrărilor Publice şi Comunicaţiilor care a utilizat priceperea tinerilor noştri ingineri români, care au dus în scurt timp şi la bun sfârşit toate lucrările portului Constanţa, inclusiv silozurile portului, faima Constanţei....

În anul 1894 s-a spart un mal al lacului Sutghiol, lângă moara de apă de la satul Mamaia, spărtură provocată de nişte pescari străini cu scopul de a prinde mai mult peşte care căuta să intre din mare în apă dulce, spre a realiza câştiguri mari, fără să se gândească la consecinţe, la pagubele aduse în urma acestui fapt nesăbuit, ba mai bine-zis criminal, pentru că apa ghiolului a devenit sărată, amestecându-se cu apa din mare, fiindcă ghiolul scăzuse la nivelul mării. S-a pierdut în primul rând renumitul peşte de Siutghiol. Atunci s-au pierdut racii cei mai frumoşi din ţară, mari şi galbeni. Totodată s-au redus şi grădinile de zarzavat care sunt numeroase în jurul lacului. Apă dulce era bună pentru cirezile de vite şi turmele de oi ce se adăpau în lac, a celor cinci sate care se afla în jurul lacului Canara, Cogealia, Mamaia, Palas şi Anadolchioi....

Relaţiunile familiei mele cu locuitorii băştinaşi aflaţi aci au fost din cele mai bune, încredere reiprocă, respect, cinste şi morală. Uneltele agricole ca plug, baroase, juguri şi altele, rămâneau pe loc la câmp, până la terminarea campaniei de lucru de primăvară, fără să se atingă cineva de ele şi asta până la venirea coloniştilor din Cogealia (Valea Neagră) care au stricat frumosul şi cinstitul obicei al locului.

Despre întemeierea satului Canara ştiu de la mai mulţi bătrâni turci şi tătari, că a luat fiinţă în urma unui flagel de holeră, cam pe timpul războiului din Crimeea, acum 90-100 de ani. Holera a decimat un alt sat în apropierea Canarei.... O legendă despre lacul Sutghiol şi insula Ovidiu am auzit-o de la mai mulţi bătrâni tătari care povesteau că: Dumnezeu coborând pe pământ ca să vadă bunătatea oamenilor a poposit într-o seară în sat, unde nu erau decât câteva case împrejurul unei movile, iar pe această movilă era o casă modestă, o colibă, şi Dumnezeu a cerut găzduire peste noapte la un sătean. N-a fost primit de nimeni, spunându-i-se că nu aveau vaci cu lapte. La coliba de pe movilă, unde locuiau cei doi bătrâni modeşti a fost primit cu multă bunăvoinţă, însă bătrâna gazdă l-a rugat s-o ierte că vaca n-are lapte. Lucrul era într-adevăr aşa, Dumnezeu a insistat şi a îndemnat-o pe bătrâna gazdă să se ducă să mulgă vaca că va avea lapte. Într-adevăr vaca, ca prin minune, avea lapte atât de mult încât a început să curgă şi bătrâna a umplut toate vasele ce le avea şi laptele mai curgea mereu şi a curs atât de mult încât a înecat satul de oamenii răi, rămânând numai casa bătrânei gazde milostive. De atunci se trage numele de Sutghiol, sau lacul de lapte pe turceşte, iar insula ar fi locul unde se afla casa milostivei gazde.

Fiindcă veni vorba de Insula Ovidiu, ar fi locul să amintesc şi să descriu cum a fost insula în anul 1890 când am venit eu cu mama în Canara din Macedonia. Insula Ovidiu are o suprafaţă de circa două hectare de teren arabil, afară de zona stufului din jurul ei. Era proprietatea turcului Chiose Memet din Constanţa, şi era împădurită cu stejari şi ulmi. Unii din stejari erau bătrâni, vreo patru din ei pe la mijlocul insulei erau aşa de groşi că de abia puteau fi cuprinşi de doi inşi. Pădurea era deasă şi virgină, nu văzuse secure până atunci şi era foarte îngrijită, având şi o mică căsuţă din piatră, un fel de colibă pescărească făcută în mijloc, lângă stejarii cei bătrâni, unde se adăposteau uneori pescarii şi unde îşi întindeau năvoadele la uscat. Pe atunci se prindea foarte mult peşte în Sutghiol, care era arendat de către proprietarul Ioniţă Dumitrescu din Palas, care avea la punctul numit Kerhana, magazie cimentată pe jos şi nişte cade mari unde săra peştele care prisosea.... La Kerhana era ca la târg, fiind peştele liber la vânzare de către atreprenor, care plătea o arendă globală anuală şi unde statul nu se mai amesteca.

De la debarcaderul insulei şi până la căsuţă era o aleie străjuită de viţă urcătoare de coarnă pe ambele părţi şi cu trandafiri roşii şi albi pentru dulceaţă şi cu hamei. Era o frumuseţe de îndată ce puneai piciorul pe insulă credeai că te afli într-un parc bine îngrijit. Insula era vizitată des de ... constănţeni şi mai cu seamă de turişti străini care venea la băi de mare, şi mergeau prin Canara cu bărcile pescăreşti. Mai târziu, când au luat fiinţă băile de la Mamaia, veneau direct de la băi cu bărcile care se aflau acolo anume. În anul 1903 sau 1904 a fost vizitată şi de regina Elisabeta, însoţită fiind de doamna de onoare şi de o mică suită....

La malul lacului unde se află actuala cişmea era un izvor-fântână (turceşte-cainac) lucrat frumos din piatră cioplită. Din această fântână ţâşnea o apă limpede, bună de băut şi abundentă, bine captată de unde se desprindea un mare canal zidit din piatră şi cărămidă cu var, cu un diametru de circa 50-60 de centimetri, care mergea pe malul lacului Sutghiol până în Portul Constanţa cu apa potabilă, de unde se alimentau vapoarele şi oraşul cu apă. Şi azi se văd urmele bazinului şi conductei pe malul lacului. Bazinul a fost folosit până în anul 1894....

În anul 1895 s-a deschis prima şcoală în Canara, chiar în casele noastre, fosta prăvălie.... Şcoala s-a deschis sub conducerea învăţătorului Cristea Tunaru, care a ieşit la pensie în anul 1928. Pe seama lui au ieşit mai mulţi intelectuali ingineri, avocaţi, ofiţeri şi învăţători. A fost un bun apostol şi îndrumător care se ocupa de aproape şi cu râvnă de şcoală şi elevii lui dragi. A decedat la Constanţa în luna mai a anului 1942. Şcoala din Ovidiu cu elevii ei ar trebui să-i fie mult recunoscătoare şi ar trebui ca în locul de cinste să i se aşeze portretul lui venerabil, ca amintire, recunoştinţă şi respect pentru actualele şi viitoarele generaţii.

În urma ieşirei lui Tunaru la pensie, i-a urmat tânărul învăţător Ion Nicolae din Pantelimon. (Şi acesta) .... se ocupa de şcoală şi de elevii lui, fiind secondat de către harnica lui soţie Maria I. Nicolae, care era şi dânsa învăţătoare. Tot lui Ion Nicolae i se datorează plantarea grădinii şcolii cu diferiţi pomi fructiferi şi construirea casei directorului şcolii. Însă soarta a vrut ca nemiloasa moarte să ni-l răpească pe tânărul şi inimosul nostru învăţător Ion Nicolae în anul 1938....

În anul 1908 a luat fiinţă şcoala „Fröbeliană", cum am zice noi azi, şcoala de copii mici (grădiniţă) sub conducerea doamnei Eugenia Bruhner, mai târziu devenind doamna Eugenia Cristea Tunaru. Ca şi neuitatul ei soţ, doamna Eugenia Tunaru a condus această şcoală cu multă dragoste, sârguinţă şi răbdare. La educaţia micilor noastre odrasle a fost ca a doua mamă sufletească. Ar trebui ca şi doamnei să i se aşeze portretul la şcoala de copii mici, fiind prima conducătoare a acestei şcoli, funcţionând neîntrerupt până la ieşirea la pensie ca şi soţul ei Tunaru.

În anul 1911 s-a construit biserica din iniţiativa tatălui meu Petru Gheorghiu şi a cetăţenilor Ştefan Basarab, Petru Cojocaru şi alţii. Primul preot a fost călugărul Ioanichie. În anul 1906 s-a construit localul de şcoală. Ca primar al comunei Palas cu reşedinţa la Canara eram eu, iar tatăl meu Petru Gheorghiu era preşedinte al comitetului de construcţie al şcoalii, prefect fiind Scarlat Varnav, care a dat concurs şi ajutor bănesc la construirea primului local de şcoală din Canara. În anul 1922 s-a construit şi a doua aripă (clasă) la şcoala din Canara, primar fiind Gheorghe Belcin.

La Canara dacă nu s-au putut face mari lucrări de îmbunătăţiri edilitare, cauza a fost că majoritatea primarilor perindaţi la primăria noastră din Canara au fost străini de sat, neavând nicio legătură cu comuna. Aceasta a fost până în anul 1914 când s-au dat dobrogenilor drepturi politice, adică dreptul Dobrogei de a-şi avea reprezentanţii ei la Cameră şi Senat. Până atunci primarii erau numiţi de guvern după recomandarea prefectului. Consiliul Comunal se compunea din şapte membri din care cinci erau aleşi de alegătorii comunei, prin viu grai şi mai târziu cu buletine scrise de mâna unui ştiitor de carte la care eu nu lipseam mai niciodată fiindcă alegători pe atunci majoritatea era analfabeţi, mai cu seamă tătarii, care aveau pe atunci majoritatea. Aceştia veneau la mine ca să le scriu buletinele, având încredere că nu le voi scrie altfel în buletine decât după dorinţa lor.... Ceilalţi doi consilieri erau numiţi, în frunte cu primarul care mai totdeauna era străin de localitate, neavând nicio legătură cu comuna ca: Costache Bou (moldovean pensionar), Gheorghe Panaitescu (moldovean), I. Puşcariu (pensionar militar), David Herman (neamţ din Anadolchioi), Sava Tibacu (basarabean), Ştefan Fătu (Fălciu, pensionar militar), Săruleanu (profesor pensionar), Ruşescu, Mişu Mihăilescu şi alţii. Toţi cei de mai sus amintiţi n-au făcut nimic pentru comună afară de Ştefan Fătu care a stăruit la facerea bisericii şi şcolii din Anadolchioi, cu toate că fondurile erau strânse şi destinate bisericii din Canara. Primarul Fătu a fost un bun gospodar căruia i-am fost ca ajutor de primar. Eu eram delegat cu starea civilă (ofiţer stării civile), cu corespondenţa şi gospodăria la reşedinţă în Canara, iar primarul la Anadolchioi....

Comuna Palas cu primarul Fătu, care fusese mai mulţi ani poliţaiul oraşului Medgidia, era bine organizată, cu casier comunal special, cu secretari telefonişti la Canara şi Anadolchioi, cu gardieni publici în fiecare sat, bine echipaţi şi cu comandantul lor călare care inspecta des fiecare sat. Pe atunci nefiind jandarmi rurali, poliţia o făcea primarul şi notarul cu ceilalţi funcţionari comunali. Primăria îşi avea mijloacele de transport, trăsură şi căruţă cu cai bine întreţinuţi, cu care se făceau deplasările în comună în interes de serviciu, fără să fie nevoiţi să apeleze la locuitori, trăsura fiind la dispoziţia funcţionarilor comunali, în special a casierului.

După încetarea regimului excepţional pentru Dobrogea, în 1914, comuna îşi alegea primar din sânul locuitorilor băştinaşi şi numai atunci când comuna a avut primar localnic s-a făcut câte ceva pentru satul Canara. Petru Gheorghiu a făcut primăria, eu George P. Gheorghiu am făcut primul local de şcoală şi fântâna dintre şcoală şi primărie. Stanciu Frăţilă a făcut trotuarele. Gheorghe Belcin a făcut a doua clasă la şcoală. Mihai Baltă a făcut casa directorului, Ştefan Cojocaru a făcut abatorul comunal şi Silivestru Marinescu a alergat prin judecată şi a obţinut prin justiţie cariera comunală....

Dar meritul cel mai mare i se cuvine lui Nicolae Popescu care a fost notar, imediat după războiul din 1916-1918 şi care având legături cu satul nostru, ... a obţinut vatra satului de peste şosea,

de la moştenitorii Duca, expropiaţi, şi s-au parcelat locurile de casă la locuitorii lipsiţi de casă şi mai cu seamă la însurăţei. Tot dânsului i se datoreşte şi islazul pentru care a umblat şi l-a obţinut prin justiţie de la moştenitorii Movilă.... A lucrat cu cinste şi demnitate şi a ieşit la pensie în 1944. Şi toate înfăptuirile ce s-au făcut în comuna noastră imediat după războiul din 1916-1918, s-au făcut din îndemnul şi cu supravegherea domnului prim pretor al Plăşii Constanţa, George Alexandrescu, care a condus Plasa Constanţa 26 de ani neîntrerupt, cu cinste şi demnitate. Pentru satul Canara a avut întotdeauna o deosebită atenţie şi dragoste părintească, pentru care trebuie să avem recunoştinţă şi respect.....

Am scăpat din vedere să amintesc şi să descriu plecarea mea din Târnova, satul meu natal din Macedonia, impresiile de călătorie şi sosire mea cu mama în Constanţa-Canara în anul 1890.

Eu n-am învăţat decât patru clase primare, primele două clase le-am făcut la şcoala română din Târnova de lângă Bitolia şi când am trecut în clasa a III-a m-a luat de la şcoală un văr primar al tatălui meu, care era ca învăţător şi director la şcoala greacă din Târnova. Deşi era român era filogrec şi m-a luat cu de-a sila, pentru că mama mea se opunea, nu vroia să plec de la şcoala română, unde învăţase şi dânsa.... M-a aşezat în prima bancă cu cei mai buni elevi, dintre care unii erau chiar veri şi rude de ale mele, însă grecomani. Unchiul Hristu Gravu, aşa se numea învăţătorul grec, vărul lui tata, m-a meditat toată vacanţa în fiecare seară, pentru că locuiam în aceeaşi curte, ca să-i pot ajunge pe noii mei colegi de la şcoala greacă, de unde am ieşit ca premiant....

După terminarea anului şcolar şi examenul de absolvire la clasa a IV-a, eu şi cu mama mea am plecat în luna august din Târnova ca să venim în ţară, la tatăl meu, la Canara. Drumul de la Bitolia până la Salonic l-am făcut în trei zile şi jumătate, călări cu cai cu samare..., fiindcă pe atunci nu exista încă cale ferată între Bitolia şi Salonic. Aceasta s-a construit 2-3 ani mai târziu. Drumul de la Bitolia la Salonic se făcea cu caravane care făceau naveta acestui drum în trei zile şi jumătate, cu trei popasuri. Primul şi al treilea popas erau fără importanţă, de aceea nici nu le mai ţin minte, însă al doilea popas care se făcea la Vodena, la jumătatea drumului Bitolia-Salonic, m-a impresionat şi mi-a rămas întipărit în mintea mea fragedă, fiind băiat de 15-16 ani. Şi azi parcă văd frumosul peisaj din Vodena, supranumit raiul Macedoniei. Când ne-am apropiat de oraşul Vodena, pe la Chendic, am parcurs un drum bine întreţinut, cale de aproape două ore cu caii la pas, numai printre grădini cu pomi fructiferi, livezi de duzi şi vii cu tot felul de struguri şi fructe ca portocale, roidii, smochine, mere, pere, şi mai cu seamă nişte prune mari ca oul de găină, albe-galbene, dulci, zemoase şi parfumate, numite prune de Bosnia. Pasagerii aveau voie să rupă de călare. Cum mergeam ne loveam cu capu de ele şi aveam voe să mâncăm, dar fără să mai punem şi în traistă. De altfel nici n-aveam nevoie să rupem, căci din fiecare grădină apăreau copii şi femei cu coşurile pline cu tot soiul de fructe şi struguri şi cu un franc le luai cu coş cu tot. Aci se întindeau câmpuri întregi de duzi pitici cu frunză lată pentru creşterea viermilor de mătase, fiind foarte mult dezvoltată industria de mătase. Aveau şi o fabrică de mătase. Aci sunt ape foarte multe, de unde vine numele de Vodena (voda în slavoneşte se numeşte apa).

Caravana care făcea naveta Bitolia-Salonic-Bitolia se compunea din 60-70 cai, având ca pasageri mulţi negustori de toate naţionalităţile şi mai cu seamă evrei spanioli care acolo erau foarte mulţi, mai ales în Salonic. Ei mergeau pentru mărfuri şi comisioane la Salonic şi Stambul. Mai erau în convoiul nostru şi un epicop şi doi călugări care mergeau la Sfântul Munte şi la Patriarhia Constantinopolului. Erau ca pasageri şi turci, cu cadânele lor, bucurându-ne de mai multă siguranţă, fiindcă turcii erau înarmaţi până în dinţi de frica răufăcătorilor.

Propietarii caravanei erau doi arnăuţi şi şase români fârşiroţi, care aveau fiecare câte 6-7 cai. Convoiul era astfel format încât să fie la adăpost şi în siguranţă. Mergea un albanez în fruntea caravanei, ca avantgardă, şi al doilea la urmă ca ariergardă, iar pe flancuri mergeau cei 6 români fiecare în dreptul cailor lui, fiind toţi înarmaţi până în dinţi, la fel şi din pasageri purtau arme, chiar şi unul din evrei avea o armă, de care toţi pasagerii râdeau şi făceau haz, fiindcă era chiar tipul evreului cu pistrui şi părul roşu, contrar evreilor spanioli care sunt oacheşi şi frumoşi şi mai cu seamă femeile lor spaniole. Ca să-l încerce pe jidan de cât curaj are, la primul popas au simulat proprietarii (chirigii) şi cu pasageri, fără să afle jidanul, un simulacru de atac, ca din partea bandiţilor. Doi din chiragii s-au dus, fiind pe

înserat şi descălecaţi, în pădure, de unde au început să coboare spre convoi trăgând focuri de armă, iar din convoi au început şi ei să tragă în vânt, iar bietul jidan de frică a lăsat arma jos, fugind, ascunzându-se prin tufişuri departe, spre hazul tuturor pasagerilor. Pe tot drumul până la Salonic a fost obiectul glumelor şi râsetelor. Evreul şi-a dat puşca unui chirigiu, lipsindu-se de ea.

Mai erau ataşaţi pe lângă caravană şi doi suvari (jandarmi) pentru paza convoiului, care însoţeau caravana numai până la Vodena, până unde drumurile erau foarte accidentate şi periculoase. Drumul trecea prin strâmtori de munţi şi defileuri, unde mişunau bandiţii care atacau călătorii. Fiecare pasager plătea pe lângă chiria calului şi o suprataxă, ca asigurare, asta pentru plata suvariului. De la Vodena încolo erau câmpii cu sate dese până la Salonic, nefiind nevoie de jandarmi, care se înapoiau la Bitolia cu convoiul care venea dinspre Salonic spre Bitolia.

La Vodena, în oraş, am ajuns pe înserate, la apusul soarelui.... La intrarea în oraş, cam la 100-150 metri în dreapta drumului pe care mergeam ni s-a înfăţişat o privelişte în toată splendoarea, o cădere de apă a unui râu cât Oltul nostru, o cascadă care cădea de la o înălţime de 30 de coţi, după spusele chirigiilor şi care se prăvălea la vale cu un zgomot asurzitor. Aci râul era foarte repede şi înspumat din cauza căderii apei de la o aşa înălţime. Râul trecea pe lângă oraş. L-am trecut peste un pod mare din piatră cioplită. Aci am tras la un mare han, cu o curte vastă, pietruită şi cu mai multe cişmele şi cu jghiaburi de piatră pentru adăpatul cailor. Hanul şi curtea, fiind înconjurate cu clădiri jur împrejur, cu camere pentru pasageri şi în fund cu grajduri şi şoproane pentru cai de îţi făcea impresia că te afli într-o cazarmă de cavalerie. Cum se înopta se închideau cele două porţi mari de stejar, masive, înalte şi solide, se aprindeau mai multe felinare în curte, care era păzită de doi arnauţi şi doi români înarmaţi. Curtea era mai întotdeauna plină cu pasageri, mai cu seamă vara când era timpul bun. Putea să adăpostească 200 cai şi pasageri, spuneau hangii, care erau trei fraţi români cruşeveni. Unul din ei a fost prin România mai mulţi ani, tot ca hangiu, la un drum mare spre Turnu Severin, când se călătorea şi la noi în ţară cu cai, diligenţe şi poştalioane, aşa că hanul era bine organizat *a la România*, spunea hangiul spre mândria lor.... Fiind noi familia lui Petru de la Constanţa cu care se cinstise şi luând masa împreună, a căutat să ne menajeze cât de bine, servindu-ne cu ce avea mai bun, cu peşte proaspăt de râu, păstrăv şi cu ied fript la frigare şi cu brânzeturi proaspete şi cu diferite fructe. Noi fiind cam flămânzi şi obosiţi de un drum de o zi călare cu cai cu samare la pas, am mâncat cu mare poftă. După masă ne-a întrebat dacă vrem să ne pregătească merinde pentru drum, că de aci încolo nu prea să găseau de ale mâncării decât fructe şi că popasul ce urmează şi ultimul era condus de un albanez bragagiu şi unde merge *a la turca*, cu bragă şi halva. Aşa că ne-a preparat pui fripţi, friptură rece de ied, brânză şi fructe cu care s-a prezentat dimineaţă la plecare, cu o plată foarte modestă 35 gruşi, 7 lei româneşti cu han cu tot şi urându-ne calea bună şi multe complimente lui Petru de la Mihai Cruşuveanu. Noi mulţumindu-i, am pornit la drum.

Aci a fost înmormântat regele Filip, al cărui sarcofag s-a găsit la Vodena. Regiunea Vodenei este foarte fertilă în toate. De aci nu prea pleacă locuitori prin străinătăţi, cum fac restul macedonenilor, care caută să-şi agonisească traiul expatriindu-se. În această regiune însă, majoritatea sunt români mohamedani. Se zice că ar fi fost aduşi din Moldova, din timpuri vechi, de un mare bei, care avea domenii întinse şi avea nevoie de buni agricultori şi au fost nevoiţi să treacă la mahomedanism şi au trecut sate întregi şi cu preoţii lor împreună. Îmi povestea acestea Asan, care zicea că nu ştia turceşte deoarece nu făcuse armata şi în casă se vorbea numai limba română, cu un accent moldovenesc şi dialect mai apropiat de cel moldovenesc decât de cel macedonean.... Şi mai spunea că deşi sunt turci, ei nu prea se duc la geamie şi nici nu ştiu să se închine ca turci. În casă batrânele se închinau cu semnul crucii. Şi mai spunea că batrânii păstrau în ladă şi acum odăjdiile bisericeşti şi că aşteaptă eliberarea Macedoniei ca să treacă iar la creştinism (să se boteze). Într-adevăr, după războiul balcanic, fiind acum sub dominaţia Greciei, s-au botezat foarte mulţi din ei. Acest Asan de la care deţin aceste detalii era din Nânta, fiind fugit de la 25 ani pentru că omorâse un turc sadea, nu de ai noştri, zicea el, căci a vrut să o ia pe sora sa de nevastă cu sila. Noi, zicea el, nu ne încuscrim cu turci, ci ne căsătorim numai între noi, românii. Noi preferăm să dăm fata sau băiatul la creştin român decât la turci. Asta era cu doi ani înainte de războiul balcanic. L-am avut ajutor de brutar la brutăria mea din Canara şi îndată după eliberarea

Macedoniei a plecat acasă, de unde mi-a scris că a găsit totul bine şi că acum se numeşte Andrei şi nu Asan, probabil se botezase.În acestă regiune se cultivă numai ardei, pe care îl transformă în ardei pisat (boia de ardei), foarte bun şi mult căutat în toată Turcia, chiar şi în străinătate, unde se exportă cu vagoanele, fiind gustos, potrivit de iute şi de un roşu natural.

După plecarea din Vodena, a doua zi pe la prânz, am ajuns în fine cu bine la Salonic, al doilea oraş port al Turciei după Constantinopole, oraş comercial, pe atunci cu 150 mii locuitori, majoritatea evrei spanioli. Aici am stat două zile, până la plecarea unui vapor pachebot italian, care a acostat în toate porturile din Marea Egee şi Marea Neagră până la Constanţa. După câteva zile de drum am ajuns cu bine într-o duminică la Constanţa, unde am debarcat istoviţi şi schimbaţi la faţă din cauza răului de mare de pe Marea Neagră, care a fost foarte agitată. Am luat singura trăsură care se afla în port şi o căruţă cu un cal pentru bagaje. Fiind dimineaţă, de abia răsărise soarele, am urcat în oraş şi am tras la compatriotul nostru Ianache Duca (tatăl lui Lazăr Duca, comerciant din oraşul Cernavodă), având adresa lui de la familia lui din Macedonia, căruia îi aduceam şi ceva comisioane cu nelipsiţii ciorapi macedoneşti de lână. Stătea pe strada Carol, exact unde se află actualmente Hotelul „Bristol”. Aci era o curte mare cu mai multe căsuţe scunde, turceşti, din piatră şi chirpici. Fiind sărbătoare l-am găsit pe Duca acasă, spre marea lui bucurie când ne-a văzut, primindu-ne bucuros. Noi, nerăbdători, am vrut să plecăm imediat cu aceeaşi trăsură la Canara, Duca însă s-a opus, a plătit birjarului spunându-i ca să vină la ora unu după masă, căci a spus dânsul că vrea să meargă şi dânsul cu noi la Canara ca să-i facă lui Petru (lui tata) surpriză, care habar n-avea de sosirea noastră, fiind buni prieteni încă din copilărie (colegi de şcoală). Imediat a tăiat o găină grasă din care a făcut un borş acru, ca să ne dreagă stomacul spunea el, după atâta rău de mare. Până se facă masa gata ne-a dat o cameră unde ne-am spălat şi curăţat de atât chin după cinci zile cu un vapor mizerabil de marfă, având pe el şi vite pentru Stambul. Aci ne-am făcut toaleta, am îmbrăcat enteriul cel nou pe care îl făcusem de Paşte, de culoare vişiniu închis de un fel de mătase groasă, pelă cum o numeau în Macedonia şi cu un brâu de mătase. Mi-a dat mama şi o cămaşă albă, cu guler tare, scrobit şi cu cravată de culoarea anteriului şi cu pantofii cei noi pe care îi cumpărasem din Salonic, de culoare maron. Eu, fiind unul la părinţi, îi plăcea mamei să mă poarte bine şi curat. Pe urmă mai vroia ca să mă aducă la tata bine îmbrăcat, ca să-i facă frumoasă şi bună impresie, pentru că mă lăsase mic când a plecat în străinătate şi acum îi veneam aproape flăcău de 16 ani, fiind frumos, voinic şi bine dezvoltat. La fel şi mama îşi luase cea mai bună rochie, fiind şi duminică, şi când ne-a văzut Duca ieşind din cameră aşa gătiţi, fiind un om foarte vesel şi glumeţ i-a spus mamei aşa te vreau (ţal Petru) să te duc la Petru ca mireasă şi pe Georgiu ca un gambra (ginerică) spre marele haz al celorlalţi compatrioţi care veniseră acolo şi aşteptau să ne vadă şi să întrebe de ai lor de acasă, având şi pentru ei comisioane de la familiile lor, căci erau burlaci.

După masă cu minunatul borş românesc, ne-am refăcut şi imediat am plecat la Canara, fiind însoţiţi de Duca şi când am ajuns la Canara am tras în faţa prăvăliei. Fiind duminică erau toţi acasă şi prăvălia plină de prieteni şi clienţi. Când au văzut trăsura au ieşit mulţi curioşi să vadă cine a venit cu birja la Canara, căci atunci trăsurile de piaţă erau rare la Constanţa şi nu venea decât cu câte o persoană mai simandicoasă. A ieşit şi tata, eu fiind primul care sărisem din trăsură, s-a repezit la mine luându-mă în braţe, sărutându-mă şi plângând, neputând să vorbească de bucurie şi emoţie, iar Duca de colo, spre hazul tuturor striga: „Ei, Petrule, mai lasă pe feciorătu şi vino de îţi „base” (sărută) şi nevasta“. Toată lumea care se afla de faţă a venit să ne ureze bine aţi venit….

În seara aceia a fost un simbrion (petrecere), chef mare, chemând tata pe toţi prietenii şi negustorii din Canara: Anastase Iani, Anton Nistoride, Velula Islam, negustor băcan, Raino Alhanasof şi pe Ivan Iason cu soţia sa ca să aibă şi mama o sindrofie. Ea fiind grecoaică se înţelegeau cu mama care ştia greceşte. Soţia lui Iason era mama lui Teodorache Constănţeanul, fost comisar la Constanţa, femeie bine şi bună gospodină, cu care mama era în vizită.

Tata era primar, iar notar era tânărul Cristache Georgescu cavaler (flăcău), care după venirea noastră s-a căsătorit cu fata lui moş Stanciu Albu din Carol I, pe care l-am cununat noi. După căsătorie s-a preoţit, având parohia în Medgidia, unde a slujit până la bătrâneţe şi unde a murit acum vreo câţiva ani.

La masă, notarul Cristache şi cu Anton Nistoride, fiind cavaleri şi cei mai tineri dintre meseni, s-au aşezat lângă mine, asaltându-mă cu tot felul de întrebări şi cum am venit călare atâtea zile şi cum a fost cu vaporul, eu răspunzându-le româneşte şi greceşte. Dar eu vorbeam binişor româneşte fiindcă învăţasem şi la şcoala română din Târnova Macedonia. În faţă, alături de tata se aşezaseră Raino şi cu Duca şi toate privirile erau spre mine, ziceau că semăn foarte mult cu tata, dar tot ce mă jena pe mine era anteriul, care unii îl găseau bun şi practic şi că îmi stă bine, ziceau ei, poate din complezenţă. A doua zi era un pelerinaj la prăvălia noastră, ai noştri fiind burlaci, acolo îşi aveau şi locuinţa, s-a cărat tot satul, femeile ca să vadă pe cocoana lui domnul Petru, ... că tare este frumoasă şi bine îmbrăcată ca la oraş.

Dar era mai rău de mine că veneau băieţii şi fetele curioşi să mă vadă pe mine cu pitorescul meu port, cu anteriu şi cu fes pe cap. Îi auzeam cum vorbeau între ei, parcă ar fi un turc cu fes pe cap. Frumos băiat spuneau fetele, dar îl strică anteriul, eu simţindu-mă foarte jenat.

A doua zi am plecat cu părinţii la Constanţa ca să-mi cumpere haine (franţuzeşti) cum le ziceam în Macedonia (franghica). La Constanţa, am tras la hanul „Tulcea" exact unde este actualmente drogheria „Papaianus", unde s-a întâlnit tata cu bunul său prieten Nicolache Sari. Parămi-se că era chiar patronul localului, fiind un fruntaş negustor în Constanţa, căruia ne-a prezentat tata. Kir Nicolache nea urat în greceşte bun venit, bucurându-se şi sărutându-mă pe frunte, iar eu sărutându-i mâna. Tata l-a rugat să ne îndrepteze la un bun magazin de haine gata, unde putem găsi un costum bun. Dumnealui fiind mai cunoscător s-a oferit să meargă cu noi. Ne-am dus la Bercovici, cel mai mare şi bine asortat pe atunci magazin din Constanţa, de unde am ales un frumos şi bun costum deschis, gri şi care mă prindea de minune (cum spunea evreul). Totodată am luat şi o pălărie tot de culoarea costumului şi o cingătoare gumată, elastică, cu cataramă de culan, aşa cum era moda pe atunci şi aşa gătit am pornit în oraş. De acum nu mă mai jenam, fiind îmbrăcat şi eu ca toată lumea.

De aci Kir Nicolache ne-a invitat acasă la domnia lui, unde ne-a prezentat doameni Sari şi copiilor care ne-au primit cu bucurie şi mai cu seamă că au putut să se înţeleagă cu mama mea care ştia şi greceşte, bucurându-se şi mama că şi-a făcut o prietenă cu care putea să se înţeleagă. La fel şi eu m-am înţeles cu copiii lor foarte bine, pe româneşte. Unde nu ne înţelegeam o rupeam pe greceşte, mai cu seamă cu cel mai mare, Cociu, care era aproape de o seamă cu mine. Ne-au reţinut şi la masă şi de atunci am rămas buni prieteni cu familia Sari care a fost prima cunoştinţă în Constanţa. Vara veneau şi dumnealor la noi la Canara şi mai cu seamă când aveau de spălat lână şi ţoale la apa dulce din ghiol, unde noi copiii ne bălăceam, sau călăream prin sat şi câmpii. Eu îi învăţam la călărie şi dânşii mă învăţau la înot. Eu până în Canara nu văzusem mare sau lac ca să mă scald şi să înot. Fiind nou venit vorbeam mai mult în dialect şi de aceea îmi spunea Cociu ca să vorbim numai româneşte ca să învăţ bine limba ţării. Nu mi-a fost greu deloc, fiind limba maternă. De atunci am rămas buni prieteni, până azi, la bătrâneţe, cu Cociu Sari sau Constantin N. Sari, proprietarul, fondatorul şi directorul vechiului ziar dobrogean „Dobrogea Junâ".

Nicolache Sari trebuie să fi fost om cu mai multă carte pe timpul acela şi bun contabil, pentru că îmi aduc aminte bine că tatăl meu şi cu fraţii lui, Lazăr şi Tache, erau tovarăşi încă de la venirea lor în ţară, ca pe timpurile vechi, cu încredere frăţească reciprocă şi cu viaţa patriarhală, fără multe socoteli şi inventare.... Acum erau mari şi vechi socoteli, trebuiau să caute şi să apeleze la un cunoscător şi om cu experienţă şi bun contabil. Omul acela nu putea fi altul decât vechiul lor prieten în care aveau toţi trei fraţii încredere. Era Nicolachi Sari. Aşa că m-am dus chiar eu personal cu trăsura la Kir Nicolachi ca să-l rog din partea tatălui meu şi a unchilor mei Lazăr şi Tache, ca să poftească la Canara pentru a le aranja socotelile. A primit invitaţia cu toată bunăvoinţa şi a mers cu mine la Canara, unde s-a apucat de lucru, trebuind să stea vreo trei zile până să le dea de capăt socotelilor fraţilor Gheorghiu, care până atunci, în anul 1902, nu făcuseră niciodată niciun fel de socoteală între ei. De aceea Nicolachi Sari a trebuit să-şi bată mult capul până a limpezit toate socotelile şi despărţindu-i cu bine, spre mulţumirea tuturor, procedând cu o egală imparţialitate pentru fiecare dintre fraţi. Cea mai grea parte a fost la împărţirea vitelor şi inventarul agricol şi pentru care Sari şi-a dat părerea că trebuie să mai aducă şi pe un agricultor, cunoscător de ale plugăriei, ca arbitru. Au adus de comun acord pe marele proprietar

Ioniţă Dumitrescu din Palas, care împreună cu Sari au împăcat capra şi varza, urmând după aceasta un mare ziafet.

Aristotel Ioanidi, tatăl cunoscutului industriaş Anton Ioanidi, fiind tovarăş cu Anton Nesdoridi din Canara, tot la serviciile şi arbitrajul lui Sari au apelat, fiind adus la Canara, despărţindu-i şi pe ei cu bine spre mulţumirea şi satisfacţia ambelor părţi. Pe mine tot Kir Nicoalache m-a învăţat şi mi-a explicat cum trebuie să ţin registrele după ce am rămas cu tata în afacerile noastre. Negustorii din Constanţa şi tovarăşi, când se ivea câte o neînţelegere între ei, apelau la arbitrajul lui Sari. Aşadar, prima noastră cunoştinţă în Constanţa a fost familia Sari, nefiind pe atunci nicio macedoneancă în Constanţa, macedonenii fiind toţi burlaci. După noi, la puţin timp, a venit şi Maria, soţia lui moş Mihali Pelicuda, care erau părinţii cunoscutului şi simpaticului comisar din Constanţa Iancu Mihăilescu (Pelicuda). Moş Mihali a fost ca translator la tribunalul din Constanţa, cunoscând limbile orientale: greaca, bulgara, albaneza şi turca. Traducea şi transmitea mai mult în dialectul lui, spre hazul preşedintelui, care îl simpatiza şi înţelegând dialectul macedo-român, probabil învăţat tot de la moş Mihali, care până la ieşirea lui la pensie n-a vrut să-şi bată capul să înveţe corect limba ţării, spunându-ne că n-au decât să înveţe şi românii de aci dialectul nostru. Cu familia Pelicuda am fost buni prieteni. Veneau şi ei la noi la Canara, spre marea mea bucurie. Mama de câte ori venea teta (tuşea) Maria la noi, trebuia să-i facă şi s-o aştepte cu tradiţionala pită (plăcintă) din verdeţuri ca spanac, dovleac şi brânză şi dacă era iarnă mai făcea şi de praşi (praz), preferata plăcintă a macedonenilor. Când venea familia Sari ştiu că aveam din gros dulciuri ca baclavaua şi halvaua turcească, untul fiind pe atunci din belşug încât şi argaţilor le gătea mâncărurile cu unt.

La Canara aveam familia negustorului Anastase Iani, venit la Canara odată cu tata, mama având-o pe soţia lui ca pe o soră, fiind amândouă străine, venită şi dânsa de curând. La Anadolchioi era familia lui Costi Vasiliu proprietar negustor fruntaş, tatăl lui Iani C. Vasiliu, Vasile C. Vasiliu şi Hristu Ciaciu, proprietar gospodar. Tot aici erau Toma Mihalidi cu fiul său Dimitrie şi turcul Elias Raşit, proprietar şi fruntaşul turcilor. Toţi buni prieteni cu tata, căruia îi dădeau concurs la alegeri. Pe când Anadolchioiul ţinea de comuna Palas cu reşedinţa la Canara se alegeau mai întotdeauna consilieri comunali, tata ca primar, iar Ciaciu şi Elias consilieri.

La Palas aveam pe marele proprietar Ioniţă Dumitrescu. Era bun prieten cu tata şi mama, fiind în vizită cu doamna Dumitrescu. Când m-am căsătorit, în 1899, mi-au fost naşi, cununându-mă. Ne-a botezat şi copiii, azi fiind doamna lui Ion Theodorescu Valahu, avocat şi decanul Baroului Tribunalului Constanţa.

În Canara mai erau ca mari proprietari Raino Athanasof şi Nasip Ali Tuluş. Primul era mare econom de vite, având multe turme de oi, cu miile, şi o herghelie de peste o sută de iepe pentru reproducţie. Erau iepe dobrogene şi armăsari de rasă arabă. Armanul (aria) lui era cam de trei ori mai mare ca armanele obişnuite, înprejmuite cu zid de piatră din blocuri cioplite, având pe ele figuri în relief şi inscripţii latineşti şi elene, probabil de la vreo cetate antică din apropiere şi care mai târziu au fost ridicate şi duse nu ştiu unde. După ce descărcau mai multe care de păiioare se dădea drumul hergheliei slobodă în arman şi era condusă (mânată) de un herghelegiu turc cu cialma la cap, un bărbat tânăr, cu o voce sonoră de surugiu, foarte îndemânatic, ca un dresor de cai, fiind ajutat de armăsarul arab, care nu intra niciodată în rând, nu se amesteca cu iepele, ci mergea şi fugea pe de alăturea afară din rând şi cum vedea că o iapă sau noaten ieşea din rând se repezea la el cu urechile ciulite, muşcându-i până ce îi silea să intre în rând. După ce paiele erau gata, herghelia era trecută la al doilea arman, de alături, până ce întorceau paile şi aşa se proceda, iar până la amiază ambele armane erau bătute şi herghelia pleca la păşune ca să se întoarcă a doua zi de cu noapte. Până în seară erau vânturate şi puse în magazie cerealele. Îţi era mai dragul de cum lucrau aceşti specialişti armangii, că scoteau la ambele armane aproape cât scotea o maşină cu batoză cu aburi, care erau foarte rare pe atunci în Dobrogea.

Mă împrietenisem cu singurul fiu al lui Raino care era licean la Sfântul Sava din Bucureşti, în Constanţa nefiind pe atunci liceu. Dar şi cu Athanase, băiat bun şi frumos de seama mea şi care venise în vacanţă şi stăteam la zidul armanului care se afla la spatele casei noastre şi priveam cu câtă îndemânare era dresată herghelia ca la circ, admirând splendidul armăsar arab sur şi cu stea în frunte.

Athanase m-a invitat să intru în arman, dacă am plăcere, să mânăm noi herghelia până ce Amet fumează o ţigară. Bucuros am şi sărit în arman şi luând câte un bici de la căruţaşi am început să-l imităm pe Amet, dar nu ştiu cum s-a făcut că am încurcat iţile, că unul din noi a atins pe armăsar cu biciul. Armăsarul înfuriindu-se s-a întors la noi cu urechile ciulite şi cu dinţii rânjind, vrând să ne atace, însă Amet cu o prezenţă de spirit şi cu biciul lui cel lung şi cu vocea lui sonoră, a intervenit fulgerător oprind pe armăsarul care putea să ne facă rău. Bietul Amet a încremenit, căci acest armăsar, spunea Amet, a mai muşcat şi călcat în picioare doi argaţi, iar unul din ei nici azi nu-i zdravăn. Mai spunea Amet că a omorât şi doi lupi care veniseră să răpească mânjii noaptea, la păşune pe câmp. Aşă că de atunci fugeam de Aslan, aşa se numea armăsarul, care ne purta sâmbetele că de câte ori ne vedea apropiindu-ne de arman ciulea urechile la noi şi numai de frica lui Amet ştia, dar şi el era foarte precaut.

Athanase Rainof e ieşit un bun avocat, a fost şi decanul Baroului Tribunalului din Constanţa şi consilier comunal şi judeţean liberal. A murit în războiul din 1916-1918 cu gradul de căpitan în rezervă al Regimentul 9 Călăraşi. Mai era şi Nasip Ali Tuluş, mare proprietar, având şi el oi multe şi herghelie mai mică ca a lui Raino, însă mai de soi, pur sânge. Avea şi mai multe cămile pentru plug dar le-a vândut pentru că speriau caii oamenilor fugind, întâmplându-se multe accidente. Armanul însă îl făcea cel obicinuit, cu pietroaie, tăvăluc şi cu sanie cu cremene pentru tocat paiele. În urma lor n-a rămas mai nimic, moşiile lor fiind vândute de moştenitori.

La fel şi ai noştri, adică tata şi cu unchii mei Lazăr şi Tache, care erau împreună, aveau şi ei turme de oi şi o cireadă de vaci pentru prăsilă şi care nu le mulgea decât numai atât cât avea nevoe casa de lapte, restul îl sugea viţeii care se făcea voinici şi în fiecare an scoteau şi vindeau câte 4-5 perechi de boi şi tot atâţi boi bătrâni de la plug, pe care îi înlocuiau cu alţii tineri. Pe atunci plugul mergea numai cu boi, caii îi întrebuinţa numai la arman şi căruţă. Mai târziu nemţi din Dobrogea au introdus obiceiul de a se ara şi cu cai. Acum s-a generalizat sistemul cu cai, făcându-se treaba mai rapid. Ai mei pe lângă oi şi vaci mai aveau şi o duzină de cai pentru arman şi căruţă şi câteva iepe pentru prăsilă pe care le cumpăraseră de la Nasip Ali, din reumita herghelie, împreună cu un armăsar splendid de trei ani. Pe mine nimic nu m-a bucurat de ce am văzut, cât m-a frapat acel frumos armăsar arab, care spunea unchiul meu mai mic Tache, că l-au cumpărat pentru mine, ca să-l am să fac armata la călăraş cu schimbul. Eu l-am şi luat în primire, îngrijindu-l bine şi dresându-l la călărie, fiind nedespărţit de el. La Constanţa nu mergeam decât călare pe el. Mă duceam şi la vânătoare cu ogarii călare pe armăsar.... N-am dat voie niciodată să fie înhămat, îl păstram numai pentru prăsilă şi pentru călărie că ziceam că vreau să am un cal frumos cu care să fac armata.

Dar spre marea mea mâhnire, în anul 1898, când am intrat în armată ca călăraş cu schimbul, a fost respins de comisie acest frumos armăsar, în primul rând fiind armăsar şi c-a trecut de etate, având 12 ani. Au trebuit depuşi la regiment 600 lei, costul unui cal, cum era pe atunci, pe care îi aduceau din Ungaria, pentru călăraşi cu schimbul. Prin tragere la sorţi şi spre norocul meu a căzut la sorţ un cal tânăr de trei ani sur şi frumos ca şi armăsarul meu. Spre marea mea bucurie şi satisfacţie l-am primit în toamna anului 1897, l-am îngrijit bine până în primăvara anului 1898 când m-am prezentat cu el la regiment, la concentrare, ca recrut, pentru instrucţia mea şi a calului. Calul era aşa de bine îngrijit şi echipat, cu un harnaşament nou şi bine întreţinut, şi eu la fel, fiind bine şi curat echipat reglementar, că am fost scos de către colonel ca model în faţa regimentului, pentru că camarazii veniseră cu cai slabi şi prost îngrijiţi şi roşi de ham, muncind cu ei la plug şi căruţă. Tot aşa şi ei echipaţi nereglementar, cu uniforma făcută de demie de casă, cu culori neregulamentare, la fel şi cu cizmele, deşi era toţi fii de gospodari, însă majoritatea bulgari din judeţul Tulcea, care făceau armata tot la Regimentul 9 Călăraşi, Constanţa.

De atunci comandantul Escadronului al II-lea teritorial la care eram şi eu, căpitanul Dăscălescu, care mă luase la ochi de bine, mă învoia în fiecare sâmbătă seara ca să vin acasă, înapoindu-mă luni dimineaţă la regiment, la apel. Aşa că am făcut o armată cu mare dragoste şi fiind deja logodit cu Vasilichia Sterie Altiparmac din Popeşti, Râmnicu Sărat. După desconcentrare am făcut nunta, la 15 august 1899, eliberându-mă în toamna anului 1902, când aveam deja doi copii. După eliberare am fost

ales consilier comunal, primar fiind Ştefan Fătu.

În anul 1908, a luat fiinţă legea monopolului cârciumelor comunale şi au rămas, după noua lege a cârciumelor, din opt câte erau la Canara pe atunci numai una, pe care am luat-o eu la licitaţia de la comună, pe trei ani, cu o arendă anuală de 3200 de lei. Astfel, devenind cârciumar comunal a trebuit să demisionez din demnitatea de primar.

În anul 1913 am fost mobilizat în Războiul balcanic, aşişderea şi în anii 1916-1918, am făcut războiul pentru întregirea neamului. După război, am căsătorit pe prima noastră fiică, Miţa, cu Iani C. Vasiliu, proprietar şi comerciant în Anadolchioi şi până în anul 1939 am terminat cu căsătoriile celor şase copii ai noştri, eu fiind la etatea de 65 de ani, iar soţia având 56 de ani. Azi, la etatea de 71 de ani şi soţia la 62 de ani, aveam 12 nepoţi şi un strănepot, toţi buni, voinici şi frumoşi, cu care ne bucurăm şi ne mândrim. Noi bucurându-ne de o deplină sănătate, având mulţumirea sufletească că toţi copiii, nurorile şi ginerii sunt buni, că ne respectă....

Până trăia tata, acesta îşi avea locul de cinste în capul mesei. La zilele mari de sărbători ca Sfântul Petru, ziua tatei, Anul Nou, Crăciun, Paştele şi alte zile mari şi de ocazie, după ce se aşeza tata la masă ne duceam, eu şi cu soţia, îi uram la mulţi ani, sărutându-i mâna, aşezându-ne apoi la masă. Urmau apoi copii noştri, la rândul lor imitându-ne, sărutând mâna lui Papu (bunicul) şi nouă şi altor mai mari din rude dacă se aflau la masă. Obiceiul se respectă şi azi, eu luând de acum locul tatălui meu, dorind ca şi copiii şi nepoţii noştri să păstreze aceste frumoase şi morale datine. De aceia dorim bunilor noştri copii şi nepoţi, rude şi prieteni, ca să se bucure ca şi noi de copiii lor şi de nepoţi, cum ne bucurăm noi azi, aceasta fiind cea mai fericită şi bună mulţumire sufletească la bătrâneţi....

Ajungând la ultimele rânduri de mai sus mi-a alunecat gândul la cazul unor foşti negustori fruntaşi din Constanţa, foşti şi consilieri comunali şi decoraţi chiar, ca Mihalache Cotta, Gheorghe Mamura şi industriaşul Gruber, cel cu fabrica de bere, care azi, la bătrâneţe, după ce au pierdut averile, au rămas singuri, neavând nici copii de la care puteau să aibe un sprijin. Au ajuns într-o neagră mizerie, fiind siliţi să apeleze şi să ceară azil pe la prieteni şi să fie nevoiţi să întindă mâna ca să poată trăi din mila altora...".

Deşi am intervenit asupra acestor rânduri pentru a le oferi o anumită cursivitate şi logică, frumoasa poveste și-a păstrat farmecul ei original. Această istorie de familie ne prezintă o pagină din impresionanta istorie dobrogeană. Este imaginea unei dinastii de primari ai localităţii Ovidiu care şi-au lăsat amprenta asupra acestei localităţi dobrogene, care astăzi este un adevărat oraş. Dobândirea Dobrogei în urma Congresului de la Berlin a reprezentat nu numai recunoaşterea independenţei României, ci şi un nou început în istoria poporului nostru. Facilităţile oferite de autorităţile române i-au determinat pe unii dintre românii din Balcani să se stabilească pentru totdeauna în România. Oameni credincioşi, cu principii morale creştine solide, macedonenii s-au stabilit cu încredere în Dobrogea, iar după anul 1914 şi în Cadrilater. Fără drepturi şi fără putinţa de a-şi păstra limba şi credinţa prin biserică şi şcoală, mulţi aromâni din Balcani şi-au găsit un nou început al vieţii în teritoriile româneşti. Urmașii acestora trăiesc și astăzi în localitățile dobrogene.

George P. Gheorghiu, s-a născut în anul 1874, în comuna Târnova-Bitolia (Macedonia) şi a reuşit să-şi scrie memoriile în aprilie 1945. A murit în iunie 1945, fiind îmormântat în cimitirul oraşului Ovidiu. Manuscrisul împreună cu datele biografice ale autorului le-am primit din partea doamnei Viorica Anghel, una dintre nepoate, care îl pomenește și astăzi pe fostul primar al orașului Ovidiu.

BIBLIOGRAPHY

Ciachir , Nicolae, „Contribuţii la istoria Dobrogei", extras din *Revista Arhivelor*, anul V, nr. 1, 1962, Bucureşti, pp. 168-175.

Ilinoiu, G., „Cultele din Dobrogea", în *Dobrogea. Cincizeci de ani de viaţă românească, 1878-1928*, Edit. Cultura Naţională, Bucureşti, 1928, pp. 612-630.

Popov, Jeko, „Le problème de Dobrudza dans les rapports politiques entre la Bulgarie et la Roumanie (1879-1902)", în *Bulgarian Historical Review*, nr. 4, Sofia, 1994, pp. 21-33.

Ungureanu, George, *Problema Cadrilaterului în contextul relaţiilor româno-bulgare (1919-1940)*, teză de doctorat, Bucureşti, 2008.

Ursu, Nicolin, „Divergenţele germano-bulgare în chestiunea regimului de ocupaţie în Dobrogea (1916-1918)", în *Anuarul Muzeului Marinei Militare*, Constanţa 2003, pp. 396-401.

Vasilescu, Gheorghe, „Mitropolitul primat Calinic Miclescu şi recunoaşterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române", în *Autocefalia libertate şi demnitate*, Edit. Basilica a Patriarhiei Române, Bucureşti, 2010, pp. 336-353.